

MIRKO PREDOJEVIĆ

U NJEMAČKOM ZAROBLJENIŠTVU

Poslije zarobljavanja, u Bosanskoj Kostajnici došao je njemački sanitetski oficir koji se interesovao da li medju nema ima ranjenih. Previo je rane ranjenih. I mene je previo. U medjuvremenu su njemačke jedinice osposobile most na Uni i tenkovi su stigli i u Bosansku Kostajnicu. Nijemci su se bahato ponašali gazeći preko našeg oružja. Lupali su izloge trgovina.

Ovdje nas je zarobljeno stotinu i više. Nije bilo komandira baterije Lozanovića. On je pred zarobljavanje rekao da se povlači na osmatračnicu i da će davati elemente za gadjanje. Medjutim, nije dozvolio da ga zarobe. Pobjegao je.

Iz Bosanske Kostajnice otjerani smo u Hrvatsku Kostajnicu i smješteni u školu. Čuvale su nas ustaše. Bili su to civili sa oružjem i sa slovom "U" na kapi. Medju nama se govorilo da će nas likvidirati.

Hrana je bila veoma slaba. Kiseli i nekuvani kupus i kukuruza. Bili smo gladni. Razmišljali smo kako da organizujemo bjekstvo. Medjutim, u to vrijeme uslova za bjekstvo nije bilo. Jedan je pokušao da pobjegne, spuštajući se niz vod gromobrana, ali je otkriven i likvidiran. Pronio se glas da će nas strijeljati. I stvarno, jedne večeri su nas povelili na strijeljanje. Nastale su poslednje izjave. Drugovi koji su imali rodbinu, majke, braću, sestre, žene i djecu, ostali su bez daha, bez moći govora. Usta su se sušila. Cestom su nas gonili ^{kojom} naišla je žena /kasnije sam doznao da je učiteljica/ koja je upitala ustaše kuda nas

vode, Oni su joj rekli da idu na strijeljanje. Ona je odgovorila da to ne mogu da rade, jer je to vojska koja je predala oružje. Ona je ustavila putnički automobil, iz koga je izišao njemački oficir tridesetpetih godina, vjerovatno viši oficir. Žena mu je nešto njemački objašnjavala. Oficir je naredio da nas ustaše vrata u školu, da nam daju jelo i da nas ne smiju strijeljati. Mi smo se vratili. Odmah smo dobili hranu. Drugog dana spakovani smo u vagone i sprovedeni u Zagreb. Tu smo prenoćili i sutradan smo krenuli za Varaždin, gdje smo ostali nekoliko dana. Tu je bio sabirni centar. Uskoro smo krenuli za Maribor, a odavde preko Austrije za Njemačku.

Prije nego su nas predali ustašama u Hrvatskoj Kostajnici, njemački vojnici su preko tumača zatražili da se izdvojimo po grupama: Srbi u jednu, Hrvati u drugu, a Muslimani u treću grupu. Ako se neko javio da je Hrvat, morao je da zna molitvu, a zatim bi bio izdvojen. Muslimanu je bilo dovoljno da kaže ime i prezime ili da zna arapski. Neki Srbi su govorili da su Hrvati. Jedan radnik metalske struke kazao je da je Hrvat, ali mu nisu vjerovali. Ostao je medju Srbima.

Podjela na Srbe, Hrvate i Muslimane, pratila nas je do glavnog zarobljeničkog logora u Njemačkoj, Hrvatske Kostajnice, Zagreba, Varaždina i Maribora do Austrije i do Njemačke. Medjutim, kada smo došli u glavni logor, medju nama je bilo i Hrvata i Muslimana. Nalazili smo se u logoru "Stalak IX-C" u mjestu Ziegenhein. Poslije smo rasporedjivani u radne komande širom Njemačke. Htio bih da kažem da, i pored filtera i podjele na Srbe, Hrvate i Muslimane, neki nisu htjeli da nas napuste i ostali su sa nama ili su 1942. i 1943 vraćeni u Jugoslaviju. Sjećam se Muje, od Zenice, koji nam je priključen u Zagrebu.

Prije toga bio je u Petrinji. Kada su ga pitali šta je, odgovorio je da je Musliman. Oni mu nisu vjerovali, pa su tvrdili da je Srbin. Na to je on odgovorio: "E, pa jesam Srbin". Otišao je sa nama u logor, 1942. vraćen je zemlju /čuo sam da je u toku rata otišao u partizane i poginuo/.

Neki vojnici iz naše baterije nisu dospjeli u zarobljeništvo, već su pobjegli i vratili se svojim kućama. Zarobljeni smo 13. aprila 1941, a oslobođeni 13. aprila 1945. Proveli smo 4 godine u njemačkom zarobljeništvu. Nastojali smo da budemo informisani o stanju u našoj zemlji, o situaciji na frontovima. Često mi je dolazilo u sjećanje sve što sam u domovini preživljavao. Ne samo da sam se sjećao pojedinih drugova i rodbine, nego svakoga koga sam poznao, čak i brda i kamena.

Nešto opširnije o situaciji na Kozari doznao sam krajem 1942. Moguće čak i početkom 1943. Mi smo saznali nešto iz njemačke štampe, nešto preko radija, Doznawali smo ponešto i od zarobljenika drugih nacija. Od Francuza smo saznali o napadu Njemačke na Sovjetski Savez. Jedan od naših drugova došao je u dodir sa jednim Francuzom, a pošto je znao francuski, ovaj mu je rekao o napadu Njemačke na SSSR. Pomišljali smo tada da ćemo se vratiti kućama.

U situaciji na Kozari dobio sam obavještenje od moga školskog druga. On je otjeran na rad u Beč poslije kozarske ofanzive. To je Dušan Savanoviš, iz Brežičana. On je došao do moje adrese. Mi smo kao zarobljenici imali formulare na kojima smo pisali i dobijali odgovore. Nije bilo slobodnog dopisivanja. Sva pisma su išla na cenzuru. Obično se pisalo u dva dijela. Na jednom se pisalo, a na drugom dobijao odgovor. Tako je Dušan

Savatović zadržao moju adresu i pisao mi kada je dotjeran u Beč.

Iz onoga što mi je napisao pretpostavio sam da on nije u zarobljeništvu, kao mi. Bilo mu je lakše. Kretao se bez straže, živio u barakama i radio odredjeni posao. Mi smo gomjani na posao stražarski i stalno su nas čuvali. Odlučio sam da pišem Savanoviću, ali bez cenzure. Naravno, morao sam potražiti pomoć među njemačkim radnicima. Sreo sam Nijemca, pekarskog radnika Adolfa Leininga, iz Jene /sada DR Njemačka/. Ovaj Nijemac naklonje nema, bio je protivnik fašizma. Uspio sam da dođem u vezu sa njim. Zamolio sam ga da na njegovu adresu i njegovo ime pišem Dušanu Savanoviću u Beč. Htio sam da se javim pismom i da mu opširnije objasnim kako živim, a da on meni piše o selu Brezičanima, o Kozarii o svemu što zna. Doznao sam jedino da je bila kozarska ofanziva.

Na moje zadovoljstvo, pekarski radnik Adolf Leining, pristao je da preko njega pišem Savanoviću. /Prošle godine posjetio sam ovoga čovjeka i pričali smo o svemu šta smo tada radili. Njegova žena je iznenadjena našom smjelošću, obzirom na mjere koje je tada gestapo preduzimao/. I jedne nedelje, napisao sam Savanoviću opširno pismo, na šest stranica. Nije dugo trajalo, susreo sam pekara koji mi je saopštio da imam pismo. Donio ga je u logor, iako smo prilikom ulaska u logor premetani od strane stražara. Pročitao sam pismo drugovima, jer se skoro pred svima moglo tako nešto uraditi. Svi su me pažljivo slušali. Većina je plakala.

Koliko se sada sjećam Savanović mi je pisao o njemačkoj ofanzivi na Kozaru, o palenju i uništavanju imovine. Naveo je

neke moje drugove i rodbinu, živu ili poubijanu, poklanu, nepoljenu. Tada sam saznao za zvjerstva njemačkih fašista i ustaša.

